

55
D-98

15.05.2013

Հաստատված է
ԽՍՀՄ ԺԿՆ-ին կից Բարձրագույն
դպրոցի գործերի Համամիութենական
Կոմիտեի կողմից 28 IX 1937 թ.

25 JUL 2010
ԽՍՀՄ ԺԿՆ
Բարձրագույն դպրոցի
գործերի Համամիութենական
Կոմիտեի

ԺՐԱԳԻՐ

„ՀՈՂԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐՈՎ“ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ

Աշխ. ֆակ.

I. Ներածություն

«Հող» հասկացությունը թյան բնորոշումը, Հողի ծագումը և նրա
աեղը, յերկրային մակերեսի վրա: Հողը—բնապատմական մար-
մին, վեր: հանգիստանում է աշխատանքի առարկա և արտադ-
րության միջոց: Հողի պաղարերությունը, —նրա հիմնական ար-
ադրական հատկանիշը: Հողի, զերը սոցիալիստական
գյուղատնտեսական արտադրության, անտառային տնտե-
սության, ինժեներաշինարարական և ճանապարհային
դործի, յերկրի պաշտպանության մեջ: Հողի մասին գիտության
զարգացման պատմական ակնարկ: Հողագիտություն և աշխար-
հագրություն:

II. Հողառաջացում

Հողառաջացման պրոցեսը վարպես աղասի (լիննատեսա-
կի) և նրա մեջ ազդող որգանիզմների փոխադրեցության ար-
տահայտություն: Կլիմայի զերը հողառաջացման մեջ: Հողա-
ռաջացման ներքին հակասությունները և նրանց ծավալումը
(развертывание) հողառաջացնող պրոցեսում: Հասկացություն
հողառաջացման շարքերի և հողառաջացնող պրոցեսի ստադի-
աների մասին:

III. Հողառաջացման յերկրաբանական եիմունքները

Հողային տիպեր: Հողի հանքային մասի առաջացումը: Մի-
ներալների և ապաունների հոդմահարումը: Հողահարման ար-

1774-2004

(15585-58)

1744-40

դյուռնքների տեղափոխումը և նստելը: Հողառաջացնող ապառներ, նրանց կլասիֆիկացիան և աշխարհագրությունը: Հողառաջացնող ապառների ազդեցությունը հողի կազմության և հատկությունների վրա:

IV. Հողառաջացման բիոլոգիական հիմունքները

Հողային հումուսի առաջացման աղբյուրները: Բուսականության տիպերը և նրանց բնական փոփոխումը: Հողի կենդանական բնակչությունը և նրա դերը հումուսի առաջացման մեջ: Հողի որգանական նյութերի փոխարկման պրոցեսները և միկրո-որգանիզմների մասնակցությունը նրանց մեջ: Միկրոորգանիզմների քանակը և բաշխումը հողի մեջ, աերոբ և անաերոբ պրոցեսներ: Հողի մեջ բիոքիմիական պրոցեսների ամենազվազվուր տեսակները: Վոչ ուղղությամբ և ազդեցությունների քայքայումը: Նիտրիֆիկացիա և դենիտրիֆիկացիա: մոլիկուլար ազոտի ֆիքսումը: Հողի որգանական նյութերի բաղադրությունը և հատկությունները: Հումուս և տորֆ: Փոխազդեցությունը հողի որգանական և հանքային մասի միջև: Մոխրային ելեմենտների բիոլոգիական ակումուլացիան: Միկրոորգանիզմների դերը հողի մեջ, ֆոսֆորի, ծծմբի և յերկաթի միացությունների դինամիկություն:

V. Հողի մեխանիկական և ֆիզիկական կազմը և նրա հետազոտման մեթոդները

Հասկացողությունը հողի ագրեգատների և մեխանիկական ելեմենտների մասին: Հողի մեխանիկական ֆրակցիաները և նրանց բնութագրումը: Հողի մեխանիկական անալիզի սկզբունքները: Հողի կլասիֆիկացիան ըստ մեխանիկական կազմի: Հողի մեխանիկական կազմի նշանակությունը: Հողի քիմիական հետազոտման խնդիրները: Հողի ելեմենտար քիմիական կազմը: Հողային լուծույթ և նրա հետազոտման մեթոդները:

VI. Հողային կոլոյդիդներ

Հասկացողությունը նյութի կոլոյդիզալ վիճակի մասին: Կոլոյդիդների հիմնական հատկանիշները և հատկությունները: Կոա-

դուլացիա և պեպտիզացիա: Հիդրոֆոր և հիդրոֆիլ կոլոյդիդներ: Պաշտպանողական կոլոյդիդներ: Մակերեսային յերկույթներ: Սորբցիա: Հողային կոլոյդիդներ, նրանց ծագումն ու կազմը: Հողի հանքային և որգանական կոլոյդիդները:

VII. Հողի կլանող ընդունակությունը

Հողի կլանող ընդունակության հետազոտման պատմությունը: համառոտ տեսություն: Հողի կլանող ընդունակության տեսակները: Փոխանակային կլանող ընդունակության հիմնական որենքները: Հողի կլանված կատիոնների կազմը: Փոխանակային կլանման ընդունակության նշանակությունը: Հողի հագեցած լինելը և դրա նշանակությունը: Հողի ռեակցիան: Հողի թթվայնության տեսակները: Հողի բուֆերականությունը (буферность):

VIII. Հողի ֆիզիկական հատկությունները

Հողային կառուցվածքը և սրա նշանակությունը: Կառուցվածքի առաջացումը և նրա դիմացկունությունը տարբեր տիպի հողերում: Տեսակարար կշիռ և հողի ծակոտկենությունը: Հողի խտությունը և կոչումը: Պլաստիկականություն և կոչումը: Հողի ուռչումը և նստելը: Հասկացողությունը հողերի մեխանիկայի և գրունտների մասին: Հողի ֆիզիկական հատկությունների և գրունտների նշանակությունը ինժեներա-շինարարական և ճանապարհային գործի համար: Հողի ջրային հատկությունները: Ջրի ձեվերը հողի մեջ: Ջրի տեղափոխումը հողի մեջ: Հողի ջրային ռեժիմը: Ջրի մեխանիկական ներգործությունը: Հողերի երոզիա: Անտառի ազդեցությունը հողի ջրային ռեժիմի վրա: Հողի սառչելը և հալվելը: Հալերժական ստացումը, նրա ազդեցությունը հողի ֆիզիկական հատկությունների և հողի ու գրունտների տեխնիկական ոգտագործման վրա: Հողի որգային և ջերմական հատկությունները:

IX. Հողի սկզբնավորությունը և կլասիֆիկացիան

Հողի զարգացման ընդհանուր սխեման: Հողառաջացման պրոցեսի արդյունքները և նրանց դասավորումը ըստ հողի

ուղղահայաց պրոֆիլի: Առանձին հողային հորիզոնների առաջացումը: Հողի մորֆոլոգիական հատկանիշները: Մորֆոլոգիական մեթոդի դերն ու տեղը հողի ուսումնասիրության մեջ: Հողառաջացման հիմնական շարքերի գենետիկական բնութագրումը: Սելահողային-տափաստանային շարք: Աղուտա-աղահողային շարք: Ճմե-յենթամոխրային (дерново-подзолистый) շարք: Ճահճային շարք: Կարմրահողային շարք: Յուրաքանչյուր շարքի հողերի ամենագլխավոր տիպերը և նրանց պրոֆիլի կառուցվածքը: Հողառաջացման պրոցեսի դինամիկան: Հողերի տարիքն ու ևվոլյուցիան:

Հողային ծածկույթի տակսոսմետրիկ միտվորների սիստեմը: Կլասիֆիկացիոն պրոբլեմն արևմտա-յեվրոպական և ամերիկյան հողագիտության մեջ: Հողերի կլասիֆիկացիան ըստ Դոկուչանի, Կոստովիչի, Գեդրոյցի, Վիլենսկու:

X. Հողի պտղաբերությունը

Մարքսիստական-լենինյան ուսմունքը հողի պտղաբերության մասին: Պատենցիալ և հֆֆեկտիվ պտղաբերություն: Այսպես կոչված՝ «նվազող պտղաբերության որոնք» սխեմալությունը: Հասարակական տեխնիկայի ազդեցությունը հողառաջացման պրոցեսի ընթացքի վրա: Հասկացողությունը կուլտուրական հողի մասին: Հողի կուլտուրականացման յեղանակները: Կանոնավոր ցանքաշրջանառություններ և դրանց հետ կապված հողի մշակման և պարարտացման սիստեմը—հողի պտղաբերության բարձրացման հիմնական փիշոցը: Մելյորացիայի դերը հողի պտղաբերության բարձրացման մեջ:

XI. Հողերի աշխարհագրությունը և ֆարեզագրությունը

Հողի աշխարհագրական տարածման հիմնական որինաչափությունները: Հողը վորպես լանդշաֆտի ելեմենտ: Ֆլիմայի դերը՝ հողի առաջացման և տարածման մեջ: Բարելիեֆի դերը՝ հողի առաջացման և տարածման մեջ: Հողի զոնալականությունը—հորիզոնական և ուղղահայաց: Հողային ծածկույթի զարգացման պատմությունը, վորպես յերկրի մակերեսի պատմության արտացոլում: Հողային շրջաններ և ռայոններ: Հողային միկրոզոնաներ և կոմպլեքսներ:

Հողային քարտեզագրության պատմությունը: Հողային գծահանման և քարտեզավորման մեթոդիկան: Տարբեր մասշտաբի հողային քարտեզներ: Յերկրագնդի հողային քարտեզը: ՄՏԿ-ի և կոլտեստությունների հողային քարտեզներ: Հատուկ հողային քարտեզներ (մելիորատիվ, ճանապարհային և ուրիշներ):

XII. ԽՍՀՄ տառնդային գոնաների հողերը

Հողառաջացման պայմանները տունդրայում: Կլիմա, հողառաջացող ապառներ և տունդրայի բուսականությունը: Հավերժական սառածություն, նրա տարածման սահմանները: Հողառաջացման Գերակշռող տիպը տունդրայում: Հողագործության հյուսիսայնացման պրոբլեմը և տունդրային հողերի մելիորացիայի խնդիրները: Կառուցումների զեֆիրմացիան սառած գոնաներում և նրանց դեմ պայքարելու միջոցները: Անտառատունդրա, Ճահճային հողերը, նրանց տարածումը, ծագումը և կլասիֆիկացիան: Տորֆյանիկ (торфяники): Ճահճային հողերի քիմիական բաղադրությունը և ֆիզիկական հատկությունները:

XIII. ԽՍՀՄ-ի հողերի մե-յենթամոխրային գոնաները

Ջոնայի տարածման սահմանները և նրա տարածությունը: Հողառաջացման պայմանները յենթամոխրային զոնայում: Կլիման, հողառաջացող ապառներ և բուսականություն: Յենթամոխրային (подзолы) հողերի ծագումը և կլասիֆիկացիան: Յենթամոխրային հողերի քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկությունները: Յենթամոխրային հողերի արտադրական բնութագրումը: Յենթամոխրային հողերի պտղաբերության բարձրացման յեղանակները:

Ճմային (дерновые) և մարգային հողեր: Մարգային հողերի տարածումը, ծագումը և կլասիֆիկացիան: Մարգային հողերի արտադրական բնութագրումը: Այլ տիպերի հողերը յենթամոխրային զոնայում՝ ճահճային հողեր, մուգ գոնավոր հողեր, բուսահողա-կարբոնատային հողեր: Յենթամոխրային զո-

նայի գետային հովիտների հողերը: Յենթամոխրային զոնայի հողերի կոմպլեքսականութունը: Յենթամոխրային զոնայի յինթազոնաները և շրջանները:

XIV. ԽՍՀՄ-ի սեվաեռզային գոմայի հողերը

Ձոնայի տարածման սահմանները և տարածութունը: Հողառաջացման պայմանները սևահողային զոնայում, կլիման, հողառաջացնող ապառներ և բուսականութուն: Սևահողի ծագման վերաբերյալ հիպոթեզներ: Սևահողերի սկզբնավորումը և կլասիֆիկացիան: Սևահողերի քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկութունները: Սևահողի առանձին տիպերի արտադրական բնութագրումը: Սևահողային հողերի պտղաբերության բարձրացման յեղանակները: Սևահողային զոնայի հողային կոմպլեքսները: Սևահողային զոնայի հողերի ըստ սելեկտի ելեմենտների տեղավորման հիմնական որինաչափութունները: Գետային հովիտների և ջրաբաժան գծերի հողերը: Հողի երոզիան սևահողային զոնայում: Սևահողային զոնայի ավազային մասիվները և նրանց հողային կոմպլեքսները: Սևահողային զոնայի հիմնական զոնաները և շրջանները: Անտառատափաստանային յենթազոնա, նրա տարածման սահմանները: Սևահողի դեգրադացիայի թիրիան և անտառատափաստանային հողերի ծագման մասին այլ հայացքներ: Անտառատափաստանային հողերի կլասիֆիկացիան, նրանց քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկութունները: Անտառատափաստանային հողերի արտադրական բնութագրումը:

XV. Աղուտներ, աղահողեր և սոլոխյներ (соледи)

Աղուտներ, նրանց տարածումը, սկզբնավորումը և կլասիֆիկացիան: Աղուտների քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկութունները: Այդ հողերի արտադրական բնութագրումը: Աղուտների ոգտագործումը և մեղրացիան (լավացումը): Հողերի յերկրորդային աղայնանալը վոռոգման ժամանակ և դրա դեմ պայքարելու միջոցները:

Աղահողեր, նրանց տարածումը, սկզբնավորումը և կլասիֆիկացիան: Աղահողերի (солонцы) քիմիական կազմը և ֆիզի-

կական հատկութունները: Աղահողերի արտադրական բնութագրումը: Աղահողանման (солонцеватые) հողեր: Սոլոխյներ, նրանց սկզբնավորումը, հատկանիշները և տարածումը: Սոլոխյների արտադրական բնութագրումը:

XVI. ԽՍՀՄ-ի շագանակա-գորշ գոմայի հողերը

Ձոնայի սահմանները և տարածութունը: Հողառաջացման պայմանները կլիմա, հողառաջացնող ապառներ, բուսականութուն: Շագանակային և գորշ հողերի ծագումը և կլասիֆիկացիան: Նրանց քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկութունները: Շագանակային և գորշ հողերի արտադրական բնութագրումը: Ուրիշ տիպերի հողեր շագանակային զոնայում: Զապադինների (западин) մոզգ գոռնավոր հողերը, աղուտներ, աղահողեր և սոլոխյներ: Ձոնայի հողային կոմպլեքսները և նրանց տեղավորումը կապված միկրոռելյեֆի հետ: Ձոնայի ավազային մասիվները և նրանց հողային կոմպլեքսները: Ձոնայի հիմնական յենթազոնաները և շրջանները:

XVII. ԽՍՀՄ-ի մոխրագույն հողային գոմայի հողերը

Ձոնայի սահմանները և տարածութունը: Հողառաջացման պայմանները զոնայում: Կլիմա, հողառաջացնող ապառներ և բուսականութուն: Մոխրագույն հողերի սկզբնավորումը և կլասիֆիկացիան: Նրանց քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկութունները: Մոխրագույն հողերի արտադրական բնութագրումը: Նրանց վերաբերմունքը վոռոգմանը: Կուլտուրական ջրովի հողեր: Ուրիշ տիպերի հողերը մոխրագույն հողային զոնայում: Աղուտներ և տակերի (такыре): Տուգայական հողային կոմպլեքսներ: Ավազային անապատները մոխրագույն հողային զոնայում, նրանց յուրացման խնդիրները:

XVIII. ԽՍՀՄ-ի խոնավ սուբտրոպիկների հողերը

Խոնավ սուբտրոպիկների սահմանները և տարածութունը: Կլիման, հողառաջացնող ապառներ: Բուսականութուն: Հողառաջացման պայմանները:

Հիմնական հողային տիպեր և նրանց տարածումը: Կար-

մրահողների ծագման մասին ամենազլխավոր հիպոթեզները: Կար-
մրահողների քիմիական կազմը և ֆիզիկական հատկություննե-
րը: Նրանց արագորական բնութագրումը: Հողերի երոզիան
խոնավ սուբստրոպիկներում և նրանց դեմ պայքարելու միջոց-
ները:

XIX. ԽՍՀՄ-ի լեռնային շրջանների հողերը

Ղրիմի, ժամանավորապես հարավային ափի կիսեմանապոլյն
(Ռամաննի գորշահողերը) և կարմրահողային հողերը: Կովկա-
սի ուղղահայաց հողային զոնաները: Լեռնամարգային հողեր:
Ուլբալի և Ալտայի հողը: Միջին Ասիայի լեռնաշղթաների հո-
ղերը:

XX. Կապիտալիստական և գաղութային յերկրների հողերը

Արևմտյան Յեվրոպայի, Հարավային և Արևելյան Ասի-
այի, Հյուսիսային և Հարավային Ամերիկայի, Աֆրիկայի և
Ավստրալիայի հողերի համառոտ բնութագրում:

Ձեռնարկներ

1. С. П. Кравков.—Почвоведение.
2. И. В. Тюрин.—Курс почвоведения.
3. С. С. Недструев.—Элементы географии почв.
4. С. А. Захаров.—Почвоведение.

Ուսու. բնագրի խմբագիր՝ պրոֆ. Դ. Գ. ՎԻԼՆՍԿԻ

Թարգմ. Ռ. ԳԱՐՐԻՆԵԼՅԱՆ

Թարգ. խմբ.՝ Ա. ՆԱԼԲԱՆԳՅԱՆ

55
Ծ-98

11298